

Bibliometric Analysis of Researches on Values Education in Visual Arts Lesson

Res. Ass. Dr.Başak Gülüm

Atatürk University- Türkiye
ORCID: 0000-0002-4901-5145
gulumbasak@gmail.com

Abstract

This research aims to analyze the researches in Turkish related to values education in visual arts course in reference to publication year, publication type, distribution of theses according to universities, research topic, method, prominent values and main results with bibliometric analysis method. As a result of the scanning, a total of 24 data were reached, including 10 master's theses, 4 doctoral theses, 7 articles, 2 book chapters and 1 full text paper. It was seen that quantitative method; descriptive survey as research model; scales as data collection tool, descriptive analysis method in the analysis of researches was mostly used in researches. As a subject, studies that determine the views of visual arts lesson teachers about values education and reveal the contribution of values education to students in this direction are in the majority. It has been seen that the values of cooperation, respect, love, tolerance, responsibility, patriotism, justice and patience are mostly included in the researches. In addition to quantitative studies measuring the effectiveness of the subjects and activities determined in the visual arts course on values with experimental methods, qualitative studies examining the effect of the visual arts course on value acquisition are also substantial. When the studies are examined, especially the quantitative studies show that the activities applied to gain values give positive results because the visual arts lesson is more concrete and permanent than other lessons. This study presents a general viewpoint on how effective the values education embedded in visual arts education is or will be, especially on school-age children. Demonstrating the values gained or planned to be gained through visual arts education through experimental studies has a determining and guiding quality for the literature. However, when the results are examined, it is striking that the lack of academic studies on values education in the visual arts course.

Keywords: Art education, Visual arts education, Visual arts lesson, Values education, Arts and values

**E-International Journal
of Educational
Research**

Vol: 14, No: 2, pp. 350-365

Research Article

Received: 2023-01-09

Accepted: 2023-04-15

Suggested Citation

Gülüm, B. (2023). Bibliometric analysis of researches on values education in visual arts lesson, *E-International Journal of Educational Research*, 14(2), 350-365. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1231517>

Extended Abstract

Problem: Value means the priority or reciprocal of 'something' for a subject. It can be either material or spiritual. There are three types of value that can be classified as individual, national (from the smallest local to social) and universal/transnational (Toprakçı, 2021). Values are the principles, beliefs, ideas, and living standards that shape individuals' behaviors, affect their decisions, and form personal identity by directing the evaluation of various beliefs and actions (Yılmaz & Merter, 2012). Values, which are considered as a set of upper behaviors as they aim to shape life, society and the world as well as individual identity, are a phenomenon that societies need recently (Mercin & Diksoy, 2017). While values are maintained by keeping customs, traditions and belief systems alive in social life, the main determinant in the rapidly changing world is the phenomenon of education (Ünver, 2015, p. 112). Values education is often seen as important for shaping a tolerant and harmonious society by helping children become responsible and contributing members of society.

Teaching the values embodied by the behaviors of individuals only with concepts and methods may be insufficient to ensure continuity. Hossain and Marinova (2004) argue that values should be instilled in students through applied methods. In addition, Ulusoy and Arslan (2019) state that transferring values, an abstract concept, to students through activity-based education contribute to the internalization of values (p. 8). From this point of view, it can be said that values are transferred with more success through applied lessons.

Art education known for nurturing the sensitivity affecting the development of humans (Dilmaç, 2015), is a discipline that contributes to values education. A comprehensively planned visual arts program plays a role in raising self-confident students with productive, creative thinking skills, as well as in raising individuals with the knowledge, skills, attitudes and behaviors to become useful members of society by blending with values education. Therefore, the visual arts course contributes to the educational process in raising respectful, critical, creative individuals with high visual literacy, who protect the cultural heritage within the framework of values education. This research aims to analyze research related to values education of a visual arts course in reference to publication year, publication type, distribution of theses according to universities, research topic, method, prominent values, and main results.

Method: This study, in which the data obtained from the systematic compilation of Turkish academic studies on values education specific to the visual arts course was analyzed, was examined with the bibliometric analysis method. Bibliometric analysis is a type of research that aims to determine the profile of research based on various metadata elements such as the relevant author, title and subject in the literature. (Hussain, Fatima & Kumar, 2011). "The bibliometric analysis method can provide a broad and rich characterization of scientific processes, especially when combined with other data" (Kim & Mcmillan, 2008). Bibliometric reveals current literature in a particular research area and includes quantitative and visual processes to describe the dynamics in scientific publications (Wang, Lai, Zuo, Chen & Du, 2016). The data in this study were obtained from the databases of Yüksek Öğretim Kurulu (Council of Higher Education) and Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (National Academic Network and Information Center). Criterion sampling, one of the purposive sampling strategies, was used in the study. With this method, all situations that meet the previously determined criteria are studied (Yıldırım & Şimşek, 2011). The criterion is that the studies are Turkish thesis, article, paper or book chapter, which were carried out for values education in the visual arts course. In line with the aims of the study, the phrases "visual arts lesson and values education", "the place of visual arts in values education" and "art education and values" were determined as keyword groups and studies containing these word groups in their titles were included in the scope of the research. The studies, which were found to have spread between 2010-2021 as a result of the scanning, were analyzed through the Microsoft Office Excel program.

Parameters are used to determine the bibliometric profile of the studies examined with bibliometric analysis. The parameters used in this research are listed as the identifiers of the studies, the subjects, the methods, the prominent values in the research and the main results obtained in the research.

Conclusions: In this research, the analysis of the studies made in the visual arts lesson related to values education. It is seen that the studies intensified in 2019. This situation shows that since 2018, values have been given more place in the National Education programs compared to other years, and values have been included in the achievements more. Among research, the master's thesis is the majority. Atatürk University and Gazi University where the most master's thesis was made; Gazi University, on the other hand, was the institution with the highest number of doctoral dissertations. It has been observed that the number of master's theses is higher than doctoral theses. This shows that researchers who have studied values education in their master's studies in the visual arts course either do not have a doctorate or do not prefer to work on this subject as a doctoral thesis. [Baş and Beyhan \(2012\)](#) also found that master's theses are more than doctoral theses in their analysis study on values education.

As a research method, the most frequently used was quantitative method, then qualitative method and the least used was a mixed method. The subject of quantitative methods has an important place in the literature as it provides the opportunity to generalize it. However, qualitative methods are just as important as they explain the situation without generalizing ([Boyras & Aygün, 2017](#)). Descriptive scanning and experimental design were mostly used as a research model. In quantitative and mixed studies, scale was used as the data collection tool, while documents were used in qualitative studies. [Baş and Beyhan \(2012\)](#) also stated in their study that scale was mostly used as a quantitative data collection tool and documents were mostly used as a qualitative data collection tool. While analyzing the studies, it was seen that the descriptive analysis method was mostly used.

Studies aiming to determine the views of visual arts lesson teachers on values education and to reveal the contribution of values education to students highlighted that the majority compared to other studies ([Erol & Gültekin, 2011](#); [Öztürk & Dilmaç, 2016](#); [Dilmaç, 2019](#); [Taymur, 2019](#); [Özkamahlı, 2019](#); [Akdoğan, 2019](#); [Çelik, 2020](#); [Öztürk, 2021](#)). It has been seen that the values of cooperation, respect, love, tolerance, responsibility, patriotism, justice and patience are mostly included in the studies. It has been observed that the values in question overlap with the root values of the National Education ([MEB, 2018](#)). Students recognize the concept of "patience" while completing their work for a lesson, "sharing" in material sharing, "responsibility" in the bringing their materials completely, completing and delivering their work on time, and "helping" in group work ([Taymur, 2019](#)). According to teachers' opinions, while values help students to enrich their perspectives ([Dilmaç, 2019](#)) the visual arts curriculum offers the necessary flexibility for value transfer ([Taymur, 2019](#); [Özkamahlı, 2019](#); [Öztürk, 2021](#)). Another result of the studies carried out on the opinions of the teachers is that the most preferred teaching method in terms of gaining values to the students is the lecture, group work, question-answer technique and excursion ([Çelik, 2020](#); [Öztürk, 2021](#)).

Based on quantitative studies ([Bozok, 2010](#); [Kara, 2017](#); [Bayrak, 2018](#); [Bayır, 2019](#); [Eryılmaz, 2019](#); [Doğru, 2020](#); [Gülüm, 2021](#)) that aim to measure the effectiveness of the subjects and activities in the visual arts course on values with experimental methods, it is appropriate to give the activities developed to gain a certain value with a visual arts course. Similarly, [Gözler, Haskuş, Ayhan, Karslı, and Akın \(2020\)](#) also concluded that the activity-based values education program, in which values are taught, significantly affects children's social skills.

Qualitative studies aiming to examine the effect of visual arts course in adding value are also substantial ([Dilmaç, 2015](#); [Ünver, 2015](#); [Dilmaç & Topuz, 2017](#); [Mercin & Diksoy, 2017](#)). With art education which enables the individual's feelings to be shaped with aesthetic values and to move away from evil and ugliness ([Dilmaç, 2015](#)), individuals who are sensitive to events and facts, self-confident and have a developed sense of responsibility are raised ([Ünver, 2015](#)). It was stated that during the activities, students grasped values such as sharing, cooperation, empathy, being respectful ([Dilmaç & Topuz, 2017](#)), sensitivity, cooperation, respect for differences, tolerance, and being fair ([Mercin & Diksoy, 2017](#)).

There are also studies aiming to compare the value gains of students who take art education and those who do not ([Kanat, 2012](#); [Taşkesen, Çiğir, & Kanat, 2012](#); [Kanat, 2014](#); [Kanat, 2017](#)). Research that fine arts and sports high school students attach more importance to values such as universalism, self-direction, success, stimulation and benevolence than other high school students ([Kanat, 2012](#)). In the light of the results of the studies examined, although it is seen that the visual arts course is more

successful than other highlightes that within courses in gaining values education, no significant difference was found in this context in other studies comparing the value gains of students who received and did not receive art education (Taşkesen, et al., 2012; Kanat, 2014; Kanat, et al. 2017).

When the studies are examined, especially the quantitative studies show that the activities applied to gain values give positive results because the visual arts lesson is more concrete and permanent than other lessons. This study presents a general viewpoint on how effective the values education embedded in visual arts education is or will be, especially on school-age children.

Suggestions: Values education emerges as a subject that is discussed more and more in the field of education with each passing day. Demonstrating the values gained or planned to be gained through visual arts education through experimental studies has a determining and guiding quality for the literature. However, when the results are examined, it is striking that the lack of academic studies on values education in the visual arts course. In order to increase social and individual awareness, it is necessary to carry out more academic studies in which values are used effectively.

Görsel Sanatlar Dersi Ekseninde Değerler Eğitimi ile İlgili Yapılmış Çalışmaların Bibliyometrik Analizi

Arş. Gör. Dr. Başak Gülüm

Atatürk Üniversitesi- Türkiye

ORCID: 0000-0002-4901-5145

gulumbasak@gmail.com

Özet

Bu araştırma, değerler eğitimi ile ilgili görsel sanatlar dersi özelinde yapılan araştırmaları yayın yılı, yayın türü, tezlerin üniversitelere göre dağılımı, araştırma konusu, yöntemi, öne çıkan değerler ve başlıca sonuçlar açısından bibliyometrik analiz yöntemiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Yapılan tarama sonucunda 10 yüksek lisans tezi, 4 doktora tezi, 7 makale, 2 kitap bölümü ve 1 tam metin bildiri olmak üzere toplamda 24 veriye ulaşılmıştır. Çalışmalarda çoğunlukla nicel yöntem; araştırma modeli olarak betimsel tarama; veri toplama aracı olarak ölçek ve araştırmaların analizinde betimsel analiz yönteminin kullanıldığı görülmüştür. Konu olarak, görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkındaki görüşlerini ortaya koyup öğrencilere olan katkısını belirleyen çalışmalar çoğunluktadır. Çalışmalarda en çok yardımlaşma, saygı, sevgi, hoşgörü, sorumluluk, vatanseverlik, adalet, sabır değerlerine yer verildiği görülmüştür. Görsel sanatlar dersinde belirlenen farklı konuların, etkinliklerin değerler üzerindeki etkililiğini deneysel yöntemlerle ölçen nicel çalışmaların yanında, değer kazanımında görsel sanatlar dersinin etkisini inceleyen nitel çalışmalar da azımsanmayacak boyuttadır. Genel olarak incelenen çalışmalara bakıldığında özellikle nicel çalışmalar şunu gösteriyor ki değerleri kazandırmaya yönelik uygulanan etkinlikler, görsel sanatlar dersinin diğer derslere oranla daha somut ve kalıcı olması nedeniyle olumlu sonuçlar vermektedir. Bu çalışma, görsel sanatlar eğitiminin içerisine yedirilen değerler eğitiminin özellikle okul çağındaki çocuklar üzerinde ne derece etkili olduğu veya olacağı ile ilgili genel bir bakış açısı sunmaktadır. Görsel sanatlar eğitimi ile kazandırılan veya kazandırılması planlanan değerlerin deneysel çalışmalarla ortaya konulması alan yazın için belirleyici ve yönlendirici bir niteliğe sahiptir. Ancak elde edilen sonuçlar incelendiğinde görsel sanatlar dersinde değerler eğitimi konu edinen akademik çalışmaların azlığı dikkat çekicidir.

Anahtar Kelimeler: Sanat eğitimi, Görsel sanatlar eğitimi, Görsel sanatlar dersi, Değerler eğitimi, Sanat ve değerler

**E-Uluslararası
Eğitim Araştırmaları
Dergisi**

Cilt: 14, No: 2, ss. 350-365

Araştırma Makalesi

354

Gönderim: 2023-01-09

Kabul: 2023-04-15

Önerilen Atıf

Gülüm, B. (2023). Görsel sanatlar dersi ekseninde değerler eğitimi ile ilgili yapılmış çalışmaların bibliyometrik analizi, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 350-365. DOI: <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1231517>

GİRİŞ

Değer, bir özne için 'bir şeyin' önceliği veya karşılığı anlamına gelir. 'O şey' maddi olabileceği gibi manevi de olabilir. Değerin bireysel, ulusal (en küçük yerelden toplumsala) ve evrensel (ulus ötesi) olarak sınıflanabilecek üç türünden söz edilebilir (Toprakçı, 2021). İnsanların bir arada yaşamasını mümkün kılan bazı toplumsal, ahlaki ve kültürel kuralların toplumun çoğunluğu tarafından benimsenmesinde toplumsal değerlerin katkısı büyüktür (Yalar ve Yelken, 2011). Yani bir toplumun bireyleri benzer şeylere değer vedikçe daha bir kenetlenirler. Değer bireyler açısından, onun davranışlarını şekillendiren, kararlarını etkileyen, çeşitli inanç ve eylemleri değerlendirmesine yön vererek kişisel kimliği oluşturan ilke, inanç, fikir ve yaşam standardı (Yılmaz ve Merter, 2012) rolü oynar. Bireysel kimliğin yanında hayata, topluma ve dünyaya biçim vermeyi de hedeflediği için evrensel normları içeren, üst bir davranışlar bütünü olarak değerlendirilen değerler, son zamanlarda toplumların ihtiyaç duyduğu bir olgudur (Mercin ve Diksoy, 2017).

"Değerler toplum yaşamı içinde adetlerin, geleneklerin, inanç sistemlerinin yaşatılmasıyla sürdürülürken, hızla değişen dünyada asıl belirleyicinin eğitim olgusu olduğu bilinmelidir" (Ünver, 2015, s. 112). Bir toplum açısından eğitim aslında zaten değerler demektir. Yani toplumlar eğitimleri kapsamında çocuklarına zaten maddi ve manevi değerlerini aktarırlar (Toprakçı, 2021). Üstelik bunu raslantıya bırakmamak adına özellikle eğitbilimsel bilgi geliştirmeye yaparlar. Bu temelde okullar ve okullardaki dersler ve onların kapsamı eğitbilimle ilişkilendirilir. Örneğin bir müzik dersi kapsamı eğitbilimle ilişkilendirilerek müzik eğitbilimi adıyla müzik dersi kapsamına değerleri/bilgileri hazırlar (Toprakçı, 2016). Okullarda verilen değerler giderek maddileştikçe manevi olan azalır. Bu da toplumun bireylerinin topluma zarar verme eğilimlerinin artmasına yol açabilir. O zaman ülkemizde olduğu gibi değerlerin (özellikle manevi kısmı ağırlıklı) okullarda yeniden öğretilmesi için önlemler alınması gerekir (Toprakçı, 2021). Türkiye'de 2018 yılından itibaren uygulanan Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) öğretim programlarında değerler konusuna 'Değerlerimiz' başlığı altında yer verilmiştir. Bu başlıkta, benimsediği değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanların, toplumun geleceğini şekillendirdiği; bu yüzden eğitim sisteminin önemli bir amacının, bireylere, aldıkları ahlaki kararları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma olduğu ve bu amaç çerçevesindeki işlevini, eğitim programlarıyla yerine getirdiği belirtilmektedir (MEB, 2018). Tüm öğretim programlarında değerler eğitime yer verilmesi, öğrencilerde sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik oluşturulması (Doğan, Uğurlu ve Çetinkaya, 2013, s. 92) ve 'iyi insan' yetiştirilmesi (Duer, Parisi & Valintis, 2002; Hunt, 1981; Ibrahim, 1999; Lovat, 2009) açısından önemlidir. Değerler eğitimi, çocukların sorumluluk sahibi ve topluma katkıda bulunan bireyler olmalarına yardımcı olurken hoşgörülü ve uyumlu bir toplumun oluşmasına da ön ayak olur. Bu yüzden eğitimciler, değerler eğitimi aracılığıyla öğrencilerin, demokratik bir toplumun idealleriyle uyumlu etik davranış sergilemelerine teşvik etmektedirler.

Bilişsel alandaki gelişimlerinin yanında öğrencilerin entelektüel, sosyal, duygusal ve ahlaki gelişimlerinin de dikkate alındığı bir eğitimin kalitesinden söz edilebilir (Lovat & Clement, 2008; Elias, Parker ve Kash, 2008). Kaliteli eğitimi de değerler eğitiminden ayrı düşünmek mümkün değildir. Değerler eğitimi, etkili öğretim ve okullaşmanın ayrılmaz bir parçasıdır; çünkü tüm etkili öğrenmelerde bulunan ahlaki boyutun özünü yakalar (Halliday, 1998; Hanson, 1998; Carr, 2006). Değerler eğitimi ile çocukların hâlihazırda geliştirmeye başladıkları değerlerin üzerinde düşünmelerine, değerleri anlamlandırmalarına ve uygulamalarına yardımcı olunur.

Değerler, farklı öğretim yaklaşımlarıyla, doğrudan veya gizli programla öğrencilere öğretilir ve aşılanır. Doğrudan eğitim programlarıyla değerler eğitime planlı bir şekilde yer verilirken; gizli programla verilmesinde okuldaki kurallar, yönetimin ve öğretmenin davranışları söz konusudur (Akbaş, 2009, 404). Özkemahlı (2019), din kültürü, görsel sanatlar dersi gibi programların örtük öğrenmeye uygunluğu ve esnek yapısından dolayı diğer derslere nazaran bu derslerde daha fazla değer aktarımının gerçekleştiğinden bahsetmiştir.

Türkiye'nin yanı sıra dünyada da değerler eğitimi kapsamında ilköğretim ve lise öğrencilerine yönelik birçok araştırmaya rastlanmıştır (Benninga, Berkowitz, Kuehn & Smith, 2003; Duer, et al., 2002; Halstead & Taylor, 2000; Hunt, 1981; Ibrahim, 1999; Miller, Kraus & Veltkamp, 2005; Kirschenbaum, 1995; Simon, S.S., Howe, L., & Kirschenbaum, 1972; Taylor, 2000; Thornberg, 2016). Bireylerin davranışları ile somutlaşan değerlerin sadece kavram ve metotlarla öğretilmesi, sürekliliği sağlamada yetersiz

kalabilmektedir. Değerler eğitimi, MEB öğretim programının içerisinde, uygulama örnekleri, etkinlikleri ve sanatsal faaliyetler ile çocuklara öğretilirken, diğer tarafta sosyo-kültürel etkinlikler, belgeseller, filmler vb. çalışmalarla da dolaylı yoldan çocuklara aşılabilir (Mercin ve Diksoy, 2017). Hossain ve Marinova (2004) da değerlerin, öğrencilerin kalplerine uygulamalı yöntemlerle aşılması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca Ulusoy ve Arslan (2019), soyut bir kavram olan değerlerin etkinlik temelli eğitim ile öğrencilere aktarılmasının, değerlerin içselleştirilmesine katkıda bulunacağından bahsetmiştir (s. 8). Buradan hareketle değerlerin uygulamalı derslerle daha iyi aktarılabilmesi söylenebilir. Mercin ve Diksoy (2017), diğer dersler yanında görsel sanatlar dersinin değerler eğitimi açısından farklı etkinlik ve uygulama yöntemleriyle öne çıktığından bahsederken; bireysel çalışmalarda, hissetme, duyarlılık, özgüven; iş birliğine dayalı çalışmalarda yardımlaşma, duygudaşlık, saygı; eğitsel eleştiri gibi özgün yöntemler sayesinde farklılıklara saygı, hoşgörü, adaletli olma vb. gibi değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesini savunur. Doğrudan veya dolaylı olarak kişisel veya toplumsal değerlere odaklanan görsel sanat etkinlikleri ile kişisel, sosyal, kültürel, estetik ve ahlaki değerlerin farkındalığına sahip öğrenciler yetiştirilir.

İnsanın gelişim halkalarına etki eden duyarlılığı beslemesi yönüyle bilinen sanat eğitimi (Dilmaç, 2015), değerler eğitimine hizmet eden bir disiplindir. "Öğretim hayatı boyunca doğru ve çok yönlü bir sanat eğitimi alan birey daha özgür, daha duyarlı olur ve kişiliği olumlu yönde gelişir. İçinde milli, kültürel ve evrensel değerler olan bir sanat eğitimi ile birey ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılar denebilir" (Erol ve Gültekin, 2011). Değerler eğitimi ile harmanlanarak doğru bir şekilde planlanmış bir görsel sanatlar programı, üretken, yaratıcı düşünme becerisine sahip, kendine güvenen öğrenciler yetişmesinin yanında topluma faydalı birey olma yolunda tüm bilgi, beceri, tutum ve davranışlara sahip bireyler yetişmesinde de rol oynar.

Geçmiş ile geleceği arasında sağlıklı bir bağ kurabilen toplumlar için sanat eğitimi, hem kendi kültürlerinin hem de farklı kültürlerin sanat eserlerini tanıyan, geçmişte yaşamış insanlarla empati kuran, kültürel mirasını koruyan ve gelecek nesillere aktaran bir toplum oluşturulması bakımından önemli görülmektedir (Dilmaç, 2015). Buradan hareketle değerler eğitimi ile harmanlanan görsel sanatlar dersinin, kültürel mirasa sahip çıkan, saygılı, özgün, eleştirel, yaratıcı, görsel okuryazarlığı yüksek bireylerin yetiştirilmesi konusunda eğitsel sürece katkı sağladığı söylenebilir. Öyle ki 2017 yılından itibaren daha çok öğrenci merkezli hazırlanan görsel sanatlar programında her sınıf seviyesinde ayrı değer listesi sunularak değerler eğitimi, eğitim-öğretim sürecine titizlikle yayılmıştır (Genç, 2018). Bu da önceki yıllara nazaran değerler eğitimi üzerinden milli ve manevi değerlerin milli eğitim programında daha detaylı ele alındığını açıklamaktadır.

Bu çalışma, görsel sanatlar dersi ve değerler eğitimini birlikte ele alan Türkçe akademik çalışmaları farklı değişkenler açısından incelemeyi amaçlamıştır. Bu temel amaca bağlı olarak aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır.

1. Akademik araştırmaların künyelerine göre dağılımı nasıldır?
2. Akademik araştırmaların ele aldıkları konularına göre dağılımı nasıldır?
3. Akademik araştırmaların kullandıkları yöntemlere göre dağılım nasıldır?
4. Akademik araştırmalarda öne çıkan değerler nelerdir?
5. Akademik araştırmalarda elde edilen başlıca sonuçlar nelerdir?

YÖNTEM

Değerler eğitimi ile ilgili görsel sanatlar dersi özelinde yapılan Türkçe akademik çalışmaların sistematik derlemesinden elde edilen verilerin analizinin yapıldığı bu çalışma bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmiştir. Bibliyometrik analiz, alan yazında ilgili yazar, başlık, konu, alıntılar vb. çeşitli üstveri unsurlarından yola çıkarak araştırmaların profilini belirlemeyi hedefleyen araştırma türüdür (Hussain, Fatima & Kumar, 2011). "Bibliyometrik analiz yöntemi, özellikle diğer verilerle birleştirildiğinde bilimsel süreçlerin geniş ve zengin bir karakterizasyonunu sağlayabilmektedir" (Kim & Mcmillan, 2008). Bibliyometrik analiz, belirli bir araştırma alanındaki mevcut alan yazını ortaya koyan, bilimsel yayınlardaki dinamikleri tanımlamak için nicel ve görsel süreçleri içeren kullanışlı bir yöntemdir (Wang, Lai, Zuo, Chen & Du, 2016). Bu çalışmadaki veriler, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ve Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi

(ULAKBİM) veri tabanlarından elde edilmiştir. Araştırmada amaçsal örnekleme stratejilerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntemde mantık, daha önceden belirlenen bazı ölçütleri karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmada ölçüt, çalışmaların görsel sanatlar dersinde değerler eğitimi yönelik gerçekleştirilmiş Türkçe tez, makale, bildiri veya kitap bölümü olmasıdır. Çalışmanın amaçları doğrultusunda, "görsel sanatlar dersi ve değerler eğitimi", "değerler eğitiminde görsel sanatların yeri" ve "sanat eğitimi ve değerler" anahtar kelime grupları olarak belirlenmiş ve başlıklarında bu kelime gruplarını içeren çalışmalar araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Tarama sonucunda 2010-2021 yılları arasında yayılım gösterdiği anlaşılan çalışmalar, Microsoft Office Excel programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

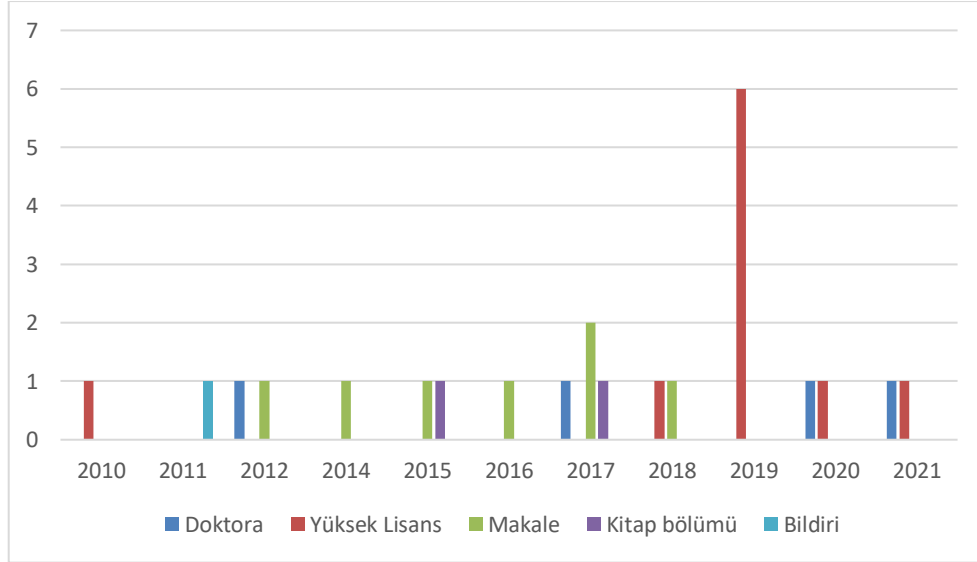
Bibliyometrik analizlerde incelenen araştırmaların bibliyometrik profilinin belirlenebilmesi için belirli parametreler kullanılmaktadır. Bu araştırmada kullanılan parametreler, çalışmaların künyeleri, konuları, yöntemleri, araştırmada öne çıkan değerler ve araştırmada elde edilen başlıca sonuçlar şeklinde sıralanmaktadır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamına alınan çalışmaların künyelerine, konularına, yöntemlerine, araştırmada öne çıkan değerlere ve elde edilen başlıca sonuçlara yönelik bulgulara ayrı başlıklar halinde yer verilmiştir.

1.Künyelere Yönelik Bulgular

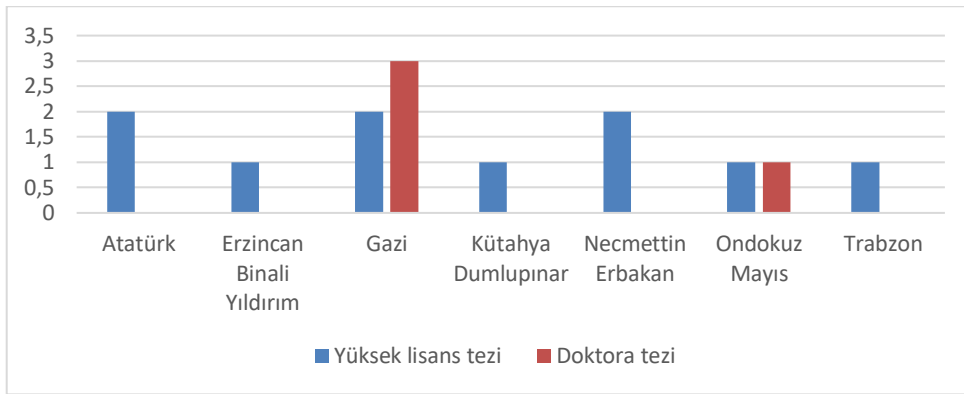
Araştırma kapsamına alınan çalışmaların yayın yılları, yayın türleri ve tez çalışmalarının üniversitelere göre dağılımı şekiller halinde verilmiştir. İlk olarak çalışmaların yıllarına ve türlerine göre dağılımına ilişkin bulgular Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil. 1. Çalışmaların Yıl ve Türüne Göre Dağılımı

Şekil 1’e bakıldığında, 4’ü doktora tezi, 10’u yürük lisans tezi, 7’si makale, 2’si kitap bölümü ve 1’i tam metin bildiri olmak üzere toplam 24 çalışma, araştırma kapsamında incelenmiştir. Görsel sanatlar dersi ve değerler eğitimi birlikte ele alan çalışmalar en erken 2010 yılında başladığı, özellikle 2019 yılının (%25) en fazla yayın yapılan yıl olduğu; 2010, 2011, 2014 ve 2016 yıllarının (%4,1) en az yayının yapıldığı yıllar olduğu görülmüştür. Ayrıca elde edilen veriler 2013 yılında incelemeye alınan anahtar kelime gruplarını içeren bir bilimsel çalışmanın yapılmadığını göstermektedir.

Görsel sanatlar eğitiminde değerler eğitimi konusu ile ilgili lisansüstü tezlerin üniversiteler bazında dağılımı Şekil 2’de sunulmuştur.

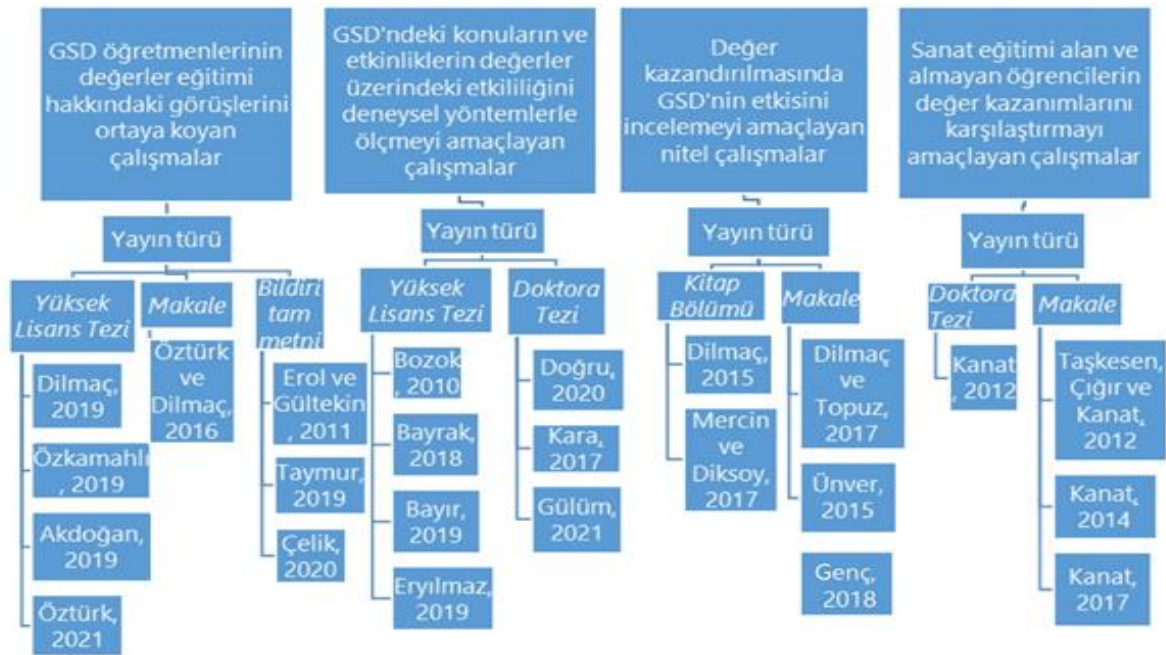

Şekil 2. Tez Çalışmalarının Üniversitelere Göre Dağılımı

Şekil 2'ye göre Türkiye'de 2010-2021 yılları arasında Türkiye'de görsel sanatlar dersi ve değerler eğitimi odağında yapılan çalışmaların yürütüldüğü üniversiteler incelendiğinde, yüksek lisans (n=10) ve doktora (n=4) düzeyinde 12 çalışma olduğu belirlenmiştir. En fazla yüksek lisans tez çalışması, Atatürk Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi bünyesinde çalışıldığı görülmektedir. Gazi Üniversitesi, 3 adet tez ile en fazla doktora tezinin yapıldığı kurum olmuştur.

2. Konulara Yönelik Bulgular

Görsel sanatlar eğitiminde değerler eğitimi konusu ile ilgili yapılmış araştırmaların konuları belirli temalar altında kategorileştirilerek Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. Çalışmaların Konularına Göre Dağılımı

Şekil 3'te, incelenen akademik araştırmaların ele aldıkları konular, 4 tema ve yayın türlerine göre 4 kategoride gruplandırılmıştır.

3. Yöntemlere Yönelik Bulgular

Araştırmaların yöntemleri, modelleri, örneklem düzeyleri, örneklem belirleme yöntemleri, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemleri tablolar halinde verilmiştir.

Görsel sanatlar eğitiminde değerler eğitimi konusundaki araştırmaların yöntemlerinin yayın türüne göre dağılımları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaların Yöntemlerine Göre Dağılımı

Araştırma Türü	f					%
	Doktora Tezi	Yüksek Lisans Tezi	Makale	Kıtap Bölümü	Tam Metin Bildiri	
Nicel	2	5	4	-	-	45,84
Nitel	-	4	3	2	-	37,5
Karma	2	1	-	-	1	16,66

Tablo 1 incelendiğinde en çok nicel yöntemin (%45,8) daha sonra nitel yöntemin (37,5) ve en az karma yöntemin (%16,6) çalışmalarda tercih edildiği görülmüştür.

Görsel sanatlar eğitiminde değerler eğitimi konusu ile ilgili çalışmaların araştırma modellerine göre dağılımları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmaların Araştırma Modellerine Göre Dağılımları

Araştırma Modeli	f	%
Betimsel tarama	6	25
Ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen	6	25
İlişkisel tarama	4	16,66
Durum çalışması	4	16,66
Doküman incelemesi	2	8,33
Fenomenoloji (olgu bilim)	1	4,16
Eş zamanlı iç içe geçmiş desen	1	4,16

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırmalarda en çok betimsel tarama ve deneysel desen kullanılırken (%25), bunları ilişkisel tarama, durum çalışması, doküman incelemesi, fenomenoloji ve eş zamanlı iç içe geçmiş desenler takip etmektedir.

Görsel sanatlar eğitiminde değerler eğitimi konusundaki araştırmaların örneklem düzeylerine göre dağılımları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Araştırmaların Örneklem Düzeylerine Göre Dağılımı

Örneklem Düzeyi	f	%
Görsel sanatlar öğretmenleri	7	29,16
Ortaokul öğrencileri	7	29,16
Lise öğrencileri (Güzel sanatlar lisesi ve genel lise)	3	12,5
Lisans öğrencileri	1	4,16
İlkokul öğrencileri ve sınıf öğretmenleri	1	4,16
Örneklemi yok	5	20,83

Tablo 3 incelendiğinde en fazla çalışmanın görsel sanatlar öğretmenleri ve ortaokul öğrencileri (%29,1) ile yapıldığı görülmektedir. Bunu %12,5 ile güzel sanatlar lisesi ve genel lise öğrencilerinin karşılaştırılmasının yapıldığı çalışmalar izlemiştir. Lisans öğrencileri, ilkokul öğrencileri ve sınıf öğretmenleriyle ise sadece birer çalışma yapılmıştır.

Görsel sanatlar eğitiminde değerler eğitimi konusundaki araştırmaların örneklem belirleme yöntemine göre dağılımları Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Araştırmaların Örneklem Belirleme Yöntemlerine Göre Dağılımı

Örneklem Belirleme Yöntemi	f	%
Basit seçkisiz (Random)	8	33,33
Uygun örnekleme	2	8,33
Kolay ulaşılabilir durum örnekleme	1	4,16
Kartopu örnekleme	1	4,16
Tabakalı örnekleme	1	4,16
Bilgi verilmemiş	6	25
Örneklemi yok	5	20,83

Tablo 4’e göre görsel sanatlar dersi ve değerler eğitimi birlikte ele alan çalışmalarda örneklem belirleme yöntemi olarak en fazla basit seçkisiz (%33,3) yöntemi kullanılmışken, bunu uygun örnekleme yöntemi (%8,3), kolay ulaşılabilir durum, kartopu ve tabakalı örnekleme (%4,1) izlemektedir. Ayrıca örnekleme olmayan (%20) ve örneklem hakkında bilgi verilmeyen (%25) çalışmalar da gözlenmiştir.

Görsel sanatlar eğitiminde değerler eğitimi konusu ile ilgili yapılmış araştırmaların veri toplama araçlarına göre dağılımı Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Araştırmaların Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Veri Toplama Aracı	f	%
Ölçek	12 abde	41,37
Doküman	5	17,24
Yarı yapılandırılmış görüşme formu	5a	17,24
Anket	4bcd	13,79
Kişisel bilgi formu	3cde	10,34

Bazı araştırmalarda birden fazla veri toplama aracı kullanılmıştır. Aynı harfe sahip olanlar tek bir çalışmaya aittir.

Tablo 5 incelendiğinde veri toplama araçlarından en çok ölçeğin (%41,3) kullanıldığı; bunu doküman ve yarı yapılandırılmış görüşme formunun (%17,2) ve anketin (%13,7) izlediği; en az ise kişisel bilgi formunun (%10,3) kullanıldığı görülmektedir.

Görsel sanatlar eğitiminde değerler eğitimi konusu ile ilgili yapılmış araştırmaların veri analiz yöntemlerine göre dağılımı Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Araştırmaların Veri Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımı

Veri Analiz Yöntemi	f	%
Betimsel analiz (yüzde, frekans, aritmetik ortalama)	8de	23,52
Bağımlı ve bağımsız gruplar T testi	7abcd	20,58
İçerik analizi	5e	17,64
Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi	4abcd	11,76
Kruskal Wallis H tekniği	3g	8,82
Mann Whiney U testi	3fg	8,82
Wilcoxon testi	2f	5,88
Tek Faktörlü Kovaryans Analizi	1h	2,94
Eser analizi	1h	2,94

Aynı harfe sahip olanlar tek bir çalışmaya aittir.

Tablo 6 incelendiğinde araştırmalar analiz edilirken en çok betimsel analiz yönteminin (%23,5) kullanıldığı; bunu, bağımlı ve bağımsız gruplar T testinin (%20,5) ve içerik analizinin (%17,6) izlediği; en az da kovaryans analizi ve eser analiz yöntemlerinin kullanıldığı görülmüştür.

4. Öne Çıkan Değerlere Yönelik Bulgular

Görsel sanatlar eğitiminde değerler eğitimi konusu ile ilgili yapılmış araştırmalarda öne çıkan değerlerin dağılımı Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Araştırmalarda Öne Çıkan Değerlerin Dağılımı

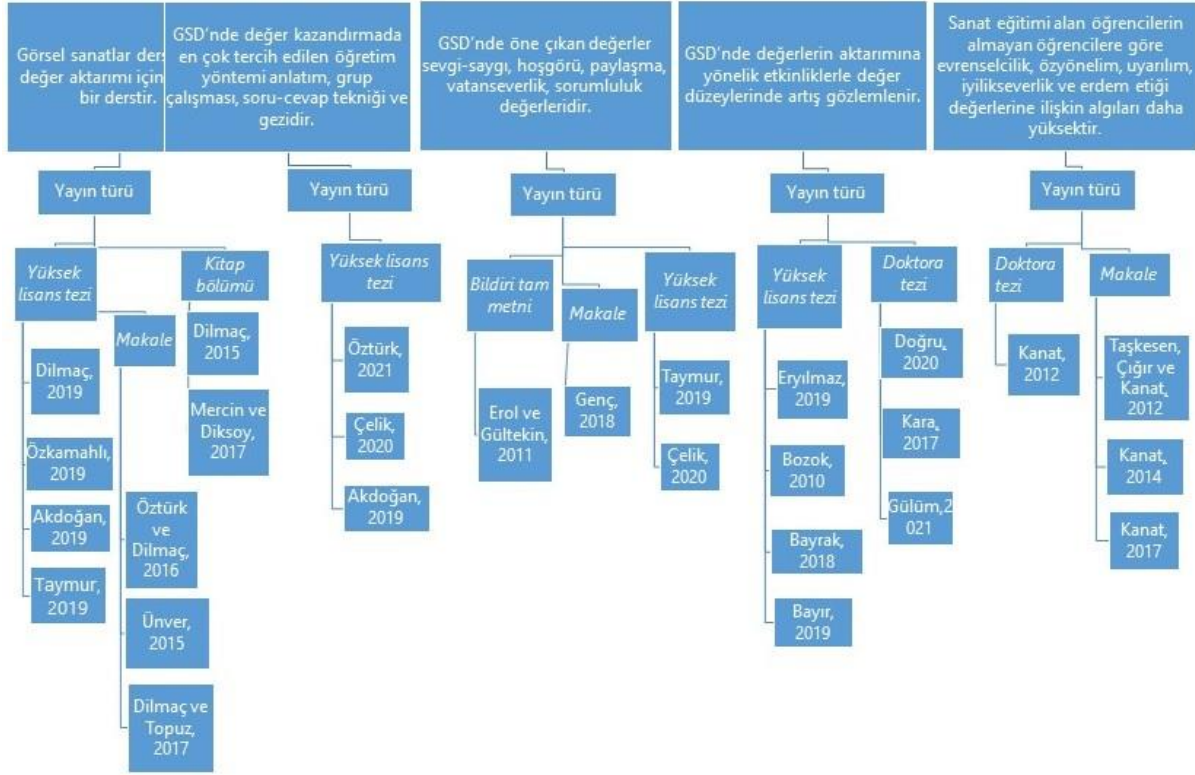
Değerler	f	%
Yardımlaşma/dayanışma/iş birliği	13	10,92
Saygı	12	10,08
Sevgi	9	7,56
Hoşgörü	7	5,88
Sorumluluk	7	5,88
Vatanseverlik	6	5,04
Adalet	6	5,04
Sabır	6	5,04
Paylaşma	5	4,2
Milli değerler	4	4,2
Empati	4	4,2
Güvenlik/güven/özgüven	4	4,2
Ahlak	3	2,52
Kültürel değerler	3	2,52
Dostluk	3	2,52
Duyarlılık/Merhamet	2	1,68
Farklılıklara Saygı	2	1,68
Başarı	2	1,68
Güç	2	1,68
Hazcılık	2	1,68
Dürüstlük	2	1,68
Evrenselcilik	2	1,68
Geleneksellik	2	1,68
Uyarılım	2	1,68
Özdenetim	2	1,68
Uyma	2	1,68
Özgürlük/eşitlik	1	0,84
Çalışkanlık	1	0,84
Terbiye	1	0,84
İyilikseverlik	1	0,84
Estetik	1	0,84

Tablo 7 incelendiğinde görsel sanatlar eğitiminde değerler eğitimi konusu ile ilgili yapılmış araştırmalarda en çok yardımlaşma değerine (%10,9) ulaşıırken, bunu saygı değerinin (%10) izlediği; en

az ise uyma, özgürlük, çalışkanlık, terbiye, iyilikseverlik ve estetik (%0,8) değerlerine ulaşıldığı görülmektedir.

5. Başlıca Sonuçlara Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen araştırmaların başlıca sonuçları temalaştırılarak Şekil 4'te gösterilmiştir.

Şekil 4. Çalışmaların Başlıca Sonuçlarına Göre Dağılımı

Şekil 4'te, incelenen akademik araştırmalarda elde edilen başlıca sonuçlar, 5 temada ve yayın türlerine göre 4 kategoride gruplandırılmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, değerler eğitimi ile ilgili görsel sanatlar dersi özelinde yapılan Türkçe akademik çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmıştır. Çalışmaların yıllara göre dağılımına bakıldığında, 2019 yılında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, 2018 yılından itibaren değerlere, Milli Eğitim programlarında diğer yıllara nazaran daha çok yer verilip değerlerin kazanımlarda daha çok yer almasından kaynaklandığını göstermektedir. Yapılan çalışmalarda en fazla yüksek lisans tezine rastlanmıştır. Atatürk Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi en fazla yüksek lisans tezinin; Gazi Üniversitesi ise en fazla doktora tezinin yapıldığı kurum olmuştur. Yüksek lisans tez sayısının doktora tezlerine oranla fazla olduğu görülmüştür. Bu durum, yüksek lisans çalışmalarında değerler eğitimi ile ilgili görsel sanatlar dersi özelinde çalışma yapmış olan araştırmacıların ya doktora yapmadıkları ya da doktora tezi olarak bu konuyu ele almadıkları sonucuna ulaştırmaktadır. Baş ve Beyhan (2012) da değerler eğitimi konusunda yaptıkları analiz çalışmasında yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerine oranla daha fazla olduğunu saptamıştır.

Çalışmalarda araştırma yöntemi olarak en çok nicel yöntem, daha sonra nitel yöntem ve en az karma yöntem başvurulmuştur. "Nicel yöntemler konusu, hakkında genelleme imkânı sunduğu için alan yazında önemli bir yer tutar. Ancak, nitel yöntemler genelleme amacı taşımadan durumu açıkladıkları için bir o kadar önemlidir" (Boyraz ve Aygün, 2017). Araştırma modeli olarak en çok betimsel tarama ve deneysel desen kullanılmıştır. Nicel ve karma çalışmalarda veri toplama aracı olarak en çok ölçek kullanılırken nitel çalışmalarda doküman kullanılmıştır. Baş ve Beyhan (2012) da yaptıkları çalışmada nicel

veri toplama aracı olarak en fazla ölçeğin, nitel veri toplama aracı olarak en fazla dokümanın kullanıldığını belirtmektedir. Araştırmalar analiz edilirken en çok betimsel analiz yönteminin kullanıldığı görülmüştür.

Görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkındaki görüşlerini ortaya koyup öğrencilere olan katkısını belirleyen çalışmaların incelenen diğer çalışmalara oranla çoğunlukta olduğu görülmüştür (Erol ve Gültekin, 2011; Öztürk ve Dilmaç, 2016; Dilmaç, 2019; Taymur, 2019; Özkamahlı, 2019; Akdoğan, 2019; Çelik, 2020; Öztürk, 2021). Çalışmalarda en çok yardımlaşma, saygı, sevgi, hoşgörü, sorumluluk, vatanseverlik, adalet, sabır değerlerinin öne çıktığı görülmüştür. Çalışmalarda konu edilen değerlerin Milli Eğitimin kök değerleriyle örtüştüğü görülmüştür. Bunlar adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik kök değerleridir (MEB, 2018). Öğrenciler derse yönelik çalışmalarını yaparken "sabır", malzeme paylaşımında "paylaşma", malzemelerini eksiksiz getirme, çalışmasını zamanında bitirme ve teslim etme süreçlerinde "sorumluluk" ve grup çalışmalarında "yardımlaşma" kavramını tanırlar (Taymur, 2019). Öğretmen görüşlerine göre değerler, öğrencilerin bakış açılarını zenginleştirmesine yardımcı olurken (Dilmaç, 2019); görsel sanatlar dersi programı ise değer aktarımı için gerekli esnekliği sunmaktadır (Taymur, 2019; Özkamahlı, 2019; Öztürk, 2021). Öğretmenlerin görüşleri üzerinden gerçekleştirilen çalışmalarda bir diğer sonuç, öğrencilere değerleri kazandırma konusunda en çok tercih edilen öğretim yönteminin anlatım, grup çalışması, soru-cevap tekniği ve gezi olmasıdır (Çelik, 2020; Öztürk, 2021).

Görsel sanatlar dersindeki konuların ve etkinliklerin değerler üzerindeki etkililiğini deneysel yöntemlerle ölçmeyi amaçlayan nicel çalışmalardan (Bozok, 2010; Kara, 2017; Bayrak, 2018; Bayır, 2019; Eryılmaz, 2019; Doğru, 2020; Gülüm, 2021) hareketle belli bir değeri veya değer grubunu kazandırmaya yönelik geliştirilen etkinliklerin görsel sanatlar dersi ile verilmesinin uygun olduğu söylenebilir. Bozok (2010), görsel sanatlar dersinde milli değerlere yönelik drama yöntemiyle öğretilen hikâyelerin, öğrenciler üzerinde öğrenme isteğini artırıcı bir etkiye sahip olduğunu; Kara (2017), Türk Damgaları konusunda uygulanan proje tabanlı öğrenme yaklaşımının, başarıya, kalıcılığa ve milli kültürel değerlerin geliştirilmesinde etkili olduğunu; Bayrak (2018), Kurtuluş savaşı konulu eserlerin, eser analizi yöntemi ile incelenmesinin öğrencilerin milli değerleri kazanmasına olumlu etki ettiğini; Eryılmaz (2019), disipline dayalı Türk sanatı eğitiminin, öğrencilerin milli kültür değerlerinin kazanılmasına yönelik tutumlarını olumlu yönde değiştirdiğini; Doğru (2020), görsel sanatlar dersinde minyatür sanatı örnekleri ile uygulanan öğretim etkinliklerinin, öğrenci başarısının artırılmasında ve kültürel değerlere yönelik olumlu tutum geliştirilmesinde etkili olduğunu; Gülüm (2021), farklılıklara saygı temelli görsel sanatlar etkinliklerinin çocukların farklılıklarına saygı düzeylerini anlamlı düzeyde geliştirdiğini savunur. Benzer şekilde Gözler, Haskuş, Ayhan, Karslı ve Akın (2020) da öğretim programında olduğu halde ders kitaplarında yer almayan değerlerin öğretilebileceği etkinlik temelli değerler eğitimi programının, çocukların sosyal becerilerini anlamlı düzeyde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Değer kazandırılmasında görsel sanatlar dersinin etkisini incelemeyi amaçlayan nitel çalışmalar da azımsanmayacak boyuttadır (Dilmaç, 2015; Ünver, 2015; Dilmaç ve Topuz, 2017; Mercin ve Diksoy, 2017). Bireyin duygularının, estetik değerlerle şekillenmesini sağlayarak kötülük ve çirkinlikten uzaklaşmasını sağlayan sanat eğitimi (Dilmaç, 2015) ile olay ve olgulara duyarlı, kendine güvenen, sorumluluk duygusu gelişmiş bireyler yetiştirilir (Ünver, 2015). Paylaşma, iş birliği yapma, empati kurma, saygılı olma (Dilmaç ve Topuz, 2017), duyarlılık, yardımlaşma, farklılıklara saygı, hoşgörü, adaletli olma gibi değerleri (Mercin ve Diksoy, 2017) etkinlikler sırasında öğrencilerin uygulamalı olarak kavradıkları belirtilmiştir. Buradan hareketle San (1979)'ın da belirttiği gibi sanatsal üretimle akıl ve duygusunu dengeleyen bireyler, bağımsız, dış dünyaya açık, sorumluluk sahibi, üretken ve dengeli bir kişiliğe kavuşurlar.

Sanat eğitimi alan ve almayan öğrencilerin değer kazanımlarını karşılaştırmayı amaçlayan çalışmalar da mevcuttur (Kanat, 2012; Taşkesen, Çığır ve Kanat, 2012; Kanat, 2014; Kanat, 2017). Güzel sanatlar ve spor lisesi öğrencilerinin evrenselcilik, öz yönelim, başarı, uyarılım ve iyilikseverlik gibi değerlere, diğer lise öğrencilerine göre daha fazla önem verdiği görülmüştür (Kanat, 2012). İncelenen çalışmaların sonuçları ışığında görsel sanatlar dersinin değerler eğitimi kazandırmada diğer derslerin yanında daha başarılı olduğu görülse de sanat eğitimi alan ve almayan öğrencilerin değer kazanımlarını karşılaştıran diğer çalışmalarda bu bağlamda önemsenecek bir farklılığa rastlanmamıştır (Taşkesen Vd., 2012; Kanat, 2014; Kanat, 2017).

Genel olarak incelenen çalışmalara bakıldığında özellikle nicel çalışmalar şunu gösteriyor ki değerleri kazandırmaya yönelik uygulanan etkinlikler, görsel sanatlar dersinin diğer derslere oranla daha somut ve kalıcı olması nedeniyle olumlu sonuçlar vermektedir. Bu çalışma, görsel sanatlar eğitiminin içerisine yedirilen değerler eğitiminin özellikle okul çağındaki çocuklar üzerinde ne derece etkili olduğu veya olacağı ile ilgili genel bir bakış açısı sunmaktadır.

Değerler eğitimi, her geçen gün eğitim alanında daha fazla ele alınan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Görsel sanatlar eğitimi ile kazandırılan veya kazandırılması planlanan değerlerin deneysel çalışmalarla ortaya konulması alan yazın için belirleyici ve yönlendirici bir niteliğe sahiptir. Ancak elde edilen sonuçlar incelendiğinde görsel sanatlar dersinde değerler eğitimi konu edinen akademik çalışmaların azlığı dikkat çekicidir. Toplumsal ve bireysel farkındalığın artırılabilmesi için değerlerin etkin olarak kullanıldığı daha çok akademik çalışmanın yapılması gereklidir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer eğitimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17 (2), 403-414.
- Akdoğan, Y. (2019). *İlkokul görsel sanatlar dersinde değerler eğitiminin öğrenci çalışmalarına yansımaları üzerine durum çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya
- Baş, G. ve Beyhan, Ö. (2012). Türkiye’de değerler eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 55-74. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29176/312431>
- Bayır, E. (2019). 9. ve 10. sınıflara ahlak eğitimi vermede görsel sanatların etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Bayrak, S. (2018). İlköğretim 7. sınıf Görsel Sanatlar dersinde kurtuluş savaşı konulu eserlerin milli değerlerin kazanılmasına etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Benninga, J.S., Berkowitz, M.W., Kuehn, P. & Smith, K. (2003). The relationship of character education implementation and academic achievement in elementary schools. *Journal of Research in Character Education*, 1 (1), 19–32. ISSN 1543-1223.
- Boyraz, D. S., ve Aygün, M. (2017). Türkiye’de matematikte tahmin konusuyla ilgili yapılmış çalışmalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(216), 165-185. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/39114/462267>.
- Bozok, B. (2010). *İlköğretim 8. Sınıf görsel sanatlar dersinde milli değerlerin kazanılmasında milli bayramlarımızın etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Carr, D. (2006) Professional and personal values and virtues in teaching. *Oxford Review of Education*, 32(2), 171–183. <https://doi.org/10.1080/03054980600645354>.
- Çelik, Z. E. (2020). *Görsel sanatlar öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trabzon Üniversitesi, Trabzon.
- Dilmaç, O. (2015). Değerlerin kazandırılmasında sanat eğitiminin rolü. H. H. Bircan ve B. Dilmaç (Ed.), *Değerler Bilançosu içinde* (ss. 299-310). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Dilmaç, O. ve Topuz, B. (2017). Erken çocukluk döneminde değerlerin öğretilmesinde sanat eğitiminin rolü. *Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 63, 39-49. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7368>.
- Dilmaç, S. (2019). *Değer aktarımında görsel sanatlar dersinin etkinliğine ilişkin öğretmen görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Doğan, S., Uğurlu C. T. ve Çetinkaya (2013). Öğretmenlerin değerler eğitimi üzerine görüşleri (Nitel bir çalışma). *VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu* (10-11 Mayıs 2013), Sakarya.
- Doğru, O. (2020). *Kültürel değerlerin öğrenci resimlerine yansımada minyatür sanatının etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Duer, M., Parisi, A., & Valintis, M. (2002), *Character education effectiveness*. Chicago, Illinois: Master of Arts Action Research Project, Saint Xavier University & SkyLight Professional, Field-Based Masters Program (SO 034383, ED 471 100).
- Elias, M. J., Parker, S. J. & Kash, V.M. (2008). Social-emotional learning, moral education and character education: A comparative analysis and a view toward convergence. L. P. Nucci & D. Narvaez (Eds.), *Handbooks of moral and character education*. Newyork and London: Routledge, Taylor and Francis.

- Erol, S. E., ve Gültekin, M. (2011). Görsel sanatlar dersi öğretim programının kazanımlarında yer alan değerlerin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Sempozyumu*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Eryılmaz, N. (2019). *İlköğretim görsel sanatlar dersinde Türk sanatı eğitiminin milli kültür değerlerinin kazanılmasına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Genç, S. (2018). Görsel sanatlar eğitiminde kök değerler. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 13 (11), 543-560. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13430>.
- Gözler, A., Haskuş, A., Ayhan, B., Karlı, E. ve Akın, Z. (2020). Değerler eğitimi kapsamında hazırlanan bilimsel çalışmaların farklı değişkenler göre incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 224-241. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.677048>.
- Gülüm, B. (2021). *Farklılıklara saygı değerinin ortaokul öğrencilerine kazandırılmasında görsel sanatlar eğitiminin etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Halliday, J. (1998) Technicism, reflective practice and authenticity in teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 14(6), 597-605. [https://doi.org/10.1016/S0742-051X\(98\)00010-9](https://doi.org/10.1016/S0742-051X(98)00010-9).
- Hanson, D. T. (1998) The moral is in the practice. *Teaching and Teacher Education*, 14(6), 643-655.
- Halstead, J. M. and Taylor, J. M. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30, 2, (169-202). <https://doi.org/10.1080/713657146>.
- Hossain, A. & Marinova, D. (2004). *Values education: A foundation for sustainability*. In Seeking Educational Excellence. *Proceedings of the 13th Annual Teaching Learning Forum*, 9-10 February, Perth: Murdoch University.
- Hunt, B. S. (1981). *Effects of values activities on content retention and attitudes of students in junior high social studies classes*. (Unpublished doctoral dissertation). Arizona State University, Tuscon, USA.
- Hussain, A., Fatima, N. ve Kumar, D. (2011). Bibliometric analysis of the 'Electronic Library' journal (2000-2010). *Webology*, 8(1): 1-11.
- Ibrahim, N. (1999), *The Development of Value Awareness through Art Education* (Unpublished master thesis). McGill University, Montreal, Canada.
- Kanat, S. (2012). *Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi Resim Bölümü ile genel lise öğrencilerinin görsel sanatlar eğitimi alma durumlarına göre temel değer düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kanat, S. (2014). Sanat eğitimi alan üniversite birinci sınıf öğrencilerinin değer eğilimlerinin belirlenmesi (Atatürk Üniversitesi, Erzincan Üniversitesi, İnönü Üniversitesi Örneği). *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 1(1), 67-86.
- Kanat, S. (2017). Lise öğrencilerinin görsel sanatlar eğitimi alma durumlarına göre sahip oldukları mizah tarzları ile temel değer düzeylerinin belirlenmesi. *Turkish Studies*, 12 (6), 439-452. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11502>.
- Kara, S. (2017). *İlköğretim 6. sınıf görsel sanatlar dersinde Türk damgaları konusu ile milli değerlerin kazandırılmasında proje tabanlı öğrenmenin etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kim, J. & Mcmillan, S. J. (2008). Evaluation of Internet Advertising Research: A Bibliometric Analysis of Citations from Key Sources. *Journal of Advertising*, 37 (1), 99-112.
- Kirschenbaum, H. (1995). *100 Ways to enhance values and morality in school and youth settings*. USA: Allyn & Bacon.
- Lovat, T. (2009), Values Education and quality teaching: Two sides of the learning coin. In T. Lovat and R. Toomey (Eds.), *Values education and quality teaching* (pp.1-11), Callaghan, Springer Science. doi: 10.1007/978-1-4020-9962-5_1. http://dx.doi.org/10.1007/978-1-4020-9962-5_1.
- Lovat, T. & Clement, N. (2008). Quality teaching and values education: Coalescing for effective learning, *Journal of Moral Education*, 37 (1), 1-16. <https://doi.org/10.1080/03057240701803643>.
- MEB. (2018). Öğretim programlarını izleme ve değerlendirme sistemi. [Çevrim-içi: <http://mufredat.meb.gov.tr/>], Erişim tarihi: 26.10.2022
- Mercin, L. ve Diksoy, İ. (2017). Değerler eğitiminde görsel sanatların yeri. Ö. Demirel ve S. Dinçer (Ed.), *Küreselleşen dünyada eğitim içinde* (s. 287-296). Ankara: Pegem Akademi.
- Miller, T.W., Kraus, R. F. & Veltkamp, L.J. (2005). Character education as a prevention strategy in school-related violence. *Journal of Primary Prevention*, 26, 455-466. <http://dx.doi.org/10.1007/s10935-005-0004-x>.
- Özkemahlı, S. (2019). *II kademe görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin değerler eğitiminin etkileri üzerine görüşleri: Samsun İli Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

- Öztürk, D., ve Dilmaç, O. (2016). Görsel sanatlar öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 224-237. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/befdergi/issue/23129/247042>.
- Öztürk, A. D. (2021). *Ortaöğretim görsel sanatlar dersinde değerler eğitimine ilişkin öğretmen tutumları bir karma yöntem araştırması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.
- San, İ., (1979). Yaratıcılık, iki düşünce biçimi ve çocuğun yaratıcı eğitimi. *AÜEF Dergisi*, Cilt 12, sayı 1-4, Ankara, ss. 170-190. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000618.
- Simon, S.S., Howe, L., & Kirschenbaum, H. (1972). *Values clarification: A handbook of practical strategies for teachers and students*. New York: Hart.
- Taşkesen, O., Çığır, E., ve Kanat, S. (2012). Sanat eğitimi alan ve almayan lise öğrencilerinin erdem etiği düzeyleri üzerine bir araştırma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 61-80. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/erziefd/issue/6009/80239>.
- Taylor, M. J. (Ed.). (2000). *Values education: Issues and challenges in policy and school practice*. London, Farmer.
- Taymur, N. (2019). *Güncellenen Görsel Sanatlar dersi öğretim programının değerler eğitimine ilişkin kavramları öğretmedeki etkisi üzerine öğretmen görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Thornberg, R. (2016). Values education in Nordic preschools: A commentary. *International Journal of Early Childhood*, 48(2), 241-257. doi: 10.1007/s13158-016-0167-z.
- Toprakçı, E. (2016). Eğitim- pedandragoji. *Eğitim- Pedandragoji*, (Ed: Erdal Toprakçı) Ütopya Yayıncılık.
- Toprakçı, E. (2021) 'Değerlerli' uzaktan öğretim, *Hürriyet Gazetesi*, Eğitim Haberleri (04.01.2021), <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/degerlerli-uzaktan-ogretim-41705164>
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2019). Değerli bir kavram olarak değerler ve değerler eğitimi. K. Ulusoy ve R. Turan (Ed.), *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi, doi: 10.14527/9786053648222.
- Ünver, E. (2015). Sanatın ve sanat eğitiminin değer oluşturmada yeri ve önemi. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 4 (2), 111-120. <https://doi.org/10.17365/TMD.201549617>.
- Wang, Y., Lai, N., Zuo, J., Chen, G., & Du, H. (2016), Characteristics and trends of research on waste-to-energy incineration: A bibliometric analysis, 1999–2015, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 66, 95–104.
- Yalar T. ve Yelken T. Y. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (38), 79-98. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/70310>.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F. ve Merter, F. (2012). Sınıf öğretmenliği adaylarının küreselleşme çerçevesinde değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *International Journal of Social Science*, 5 (3), 285-300. https://doi.org/10.9761/jasss_77.